

244

Pestnek mondott tábor

Pestnek mondott tábor

Castrum, quod dicitur Pesth — a Pestnek mondott tábor. III. Béla királynak névtelenségbe burkolózó krónikása, Anonymus nevezte így a rómaiak egykori hídfőállásának maradványát, amit romkert-szerű bemutatóban láthat a járkelő a fővárosban az Erzsébet-híd pesti hídfőjének északi oldalán, az egyetem és a Duna közötti téren. A mai Rákóczi út és a Kossuth Lajos utca vonalán ide, a folyami átkelőhelyhez vezettek a barbárok lakta Alföldről a rómaiak provinciájába vezető utak. A 87 x 87 méteres, kissé rombusz alakú erőd négy fala a szögleteken egy-egy legyező alakú sarokbástyával csatlakozott egymáshoz. Az út menti déli és az ellentétes oldalon fekvő északi falból két-két torony emelkedett ki. Az északi falnak mintegy 14—15 méternyi szakaszát az egyik — a falból kiugró, egykor közel tízméteres — torony maradványával együtt korábban is meg lehetett tekinteni, a mai romkert helyén állt úgynevezett Földalatti Múzeumban.

● A romkert a gyermekek kedvelt játszóhelye.

● A felső képen: jól kivehetők a torony alapjai. (Fotó: Bojtár Ottó — KS.)

Contra Aquincum

A hatvanas években itt a toronytól az egyetem irányában 30 méteres további falszakaszt hoztak napvilágra, valamint a korábban csak sejtett másik kiugró torony maradványait. Ez a lelet a római emlékek tekintetében fontos új felismeréshez vezetett. Korábban úgy vélték — hiszen a régebben feltárt toronynak az idők folyamán sokat rongálódott fala erre utalt — hogy a kiugró toronyok alaprajza a szokásos lekerékített patkóforma. Az újonnan feltárt toronymaradványon világosan kivehető a sokszögletű alaprajz, amelyhez hasonló kiképzésű bástyák csak a moesia-i szakaszon talált késő római erődítményeknél ismertek. Így a toronyok alaprajzát is figyelembe véve a tábort a késő római kori Duna menti erődítmények őstípusának tekinthetjük.

Ez a tábor hazánk területén az egyetlen olyan római erődítmény, amelynek építési ideje írott forrásmunkákból is ismert. A keleti birodalomrész székvárosában, Bizáncban, a későbbi Konstantinápolyban — ahová a római birodalmat megosztó Diocletianus császár (284—305) utóda, Konstantin székhelyét áthelyezte — egy naplószerűen vezetett feljegyzés 294-re teszi a „contra Aquincum” (Aquicummal átellenben) tábor építésének befejezését. A Notitia dignitatumról — amely a késő római korban a katonai és polgári méltóságok jegyzéke volt — azt is tudjuk, hogy a IV. században egy „auxilia vigilium” (tartománybeliekből összeállt kisegítő őrcsapat) állomásozott itt.

Karavánszerájra hasonlít

A táborhely múltját illetően viszonylag jól tájékozott tehát a tudomány. A feltárt táborfal belső oldalához simulva egy terrazzo padlós helyiség maradványaira találtak. A régi feljegyzések a déli fal melletti hasonló helyiségről fontos említést: Ezek nagyon fontos adalékok a tábor belső beépítéséről: A helyőrség szállásai, raktárhelyiségei a falhoz

simulva helyezkedtek el, közepén nagyobb udvarteret hagyva a csapat felállítására, a málházásra, a szállításra. Ez az elrendezés meglepően hasonlít a Közel-Keleten fennmaradt karavánszerájokéra, s a méretek is megegyeznek. A szerájok is római mintára alakultak ki, s maradtak használatban a legújabb korig. Ez a felismerés nagyon érthetővé teszi, hogy — miként Anonymus feljegyezte — Taksony fejedelem engedelmével a Volga vidékéről ideszármazott izmaeliták (mohamedán kereskedők) telepedtek meg az erőd falai között.

Pesti Vénusz

Már a korábbi kisebb ásatások és az építkezések során is számos római kori tárgy került elő az erődből. A 340 cm vastag falak is számtalan, az építést megelőző időkből származó maradványt őriznek. Az építéshez ugyanis felhasználták a budai oldalon már felhagyott római temető 40—50 cm széles és 80—90 cm hosszú, faragott sűrűtörredékeit is. Az egyik ilyen körül egy talapzaton álló ifjú nő tekint ránk, amint szandálban, mezítelenül kilép a fürdőből. E „fürdőző Vénusz” arca azonban nem görög vagy római vonásokat hordoz: helyi szépség lehetett a kőfaragó modellje. Korábban, a régi Erzsébet-híd építése során, 1898-ban a pesti északi hídfőpillér alapozásánál is előkerült 27 feliratos és domborműves római emlék, egyebek között egy olyan kő, amely hibás latin-sággal egy szármata tolmácsról tesz említést.

Ez a felirat is utal arra, hogy miért építették a rómaiak az erődöt hídfőként a Dunának tartományukkal szemben fekvő partján. Amikor a rómaiak időszámításunk kezdetén meghódították Pannóniát, a Duna alföldi partján megjelentek a Don és az Aral-tó vidékéről előnyomuló, iráni eredetű szármataik törzsei. Már az első század vége felé bebetörték a római tartományba, s ettől kezdve a rómaiak erődökkel és hídfőállásokkal erősítették ellenük keleti határukat. Egy-egy viszonylag békésebb időszak után a népvándorlások néphullámainak hatására, és az akkori „világpolitika erőviszonyaitól” függően nagyobb pusztító csatározásokat folytattak a rómaiak tartományára ellen ezek a — rómaiak szavajárása szerint — „barbár”, vagyis idegen törzsek. E könnyen mozgó, ijjal felszerelt lovasok és pikkelypáncélos parancsnokaik ellen zárta le a keletről Budára vezető utat az előretolt erőd, amelynek maradványai a romkertben láthatók.